

Železna cesta 16, 1000 Ljubljana
01 4735 531
gp@zagovornik-rs.si

Delovna skupina za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033
Članice in člani

E: masa.bizovicar@gov.si in sebastijan.magdic@gov.si

Številka: 0706-3/2024/1
Datum: 29. 4. 2024

Zadeva: Priporočila Zagovornika načela enakosti glede upoštevanja protidiskriminacijske zakonodaje pri pripravi Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033

Spoštovani članice in člani Delovne skupine za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033,

Zagovornik načela enakosti (Zagovornik) je skladno s svojimi pristojnostmi iz 21. člena Zakona o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD) preučil osnutek predloga Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033 (NPVIZ),¹ ki je bil javnosti predstavljen 6. februarja 2024.

Zagovornik v skladu z drugo alinejo 21. člena ZVarD priporoča članicam in članom Delovne skupine za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033, da pri pripravi predloga NPVIZ smiselno upoštevajo:

- 1. vse osebne okoliščine, zaradi katerih nihče ne sme biti diskriminiran, kot izhaja iz 1. člena ZVarD.**
- 2. prepoved diskriminacije in zagotavljanje enakega obravnavanja na področju vzgoje in izobraževanja, kot to določa ZVarD. Te tematike naj smiselno vključijo v vsebine poučevanja v vzgojno-izobraževalni vertikali in usposabljanja za strokovne in vodstvene delavce v vzgoji in izobraževanju.**
- 3. ugotovitve Zagovornika v postopkih ugotavljanja diskriminatornosti ravnanj in diskriminatornosti predpisov, priporočila ter ugotovitve iz posebnih poročil na področju vzgoje in izobraževanja.**
- 4. priporočila mednarodnih nadzornih mehanizmov za varstvo človekovih pravic na področju vzgoje in izobraževanja.**

¹ Osnutek predloga Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033, dostopen na: <https://www.gov.si/novice/2024-02-06-objavljen-je-osnutek-predloga-nacionalnega-programa-vzgoje-in-izobrazevanja-za-obdobje-2023-2033/>.

Prosimo, da nas po končanem postopku priprave Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033 seznanite, kako je bilo Zagovornikovo priporočilo upoštevano.

S spoštovanjem,

Miha Lobnik
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Poslano:

- naslovníku (po e-pošti),
- zbirka dok. gradiva.

Priloga:

- Utemeljitev strokovne službe Zagovornika št. 0706-3/2024/1

V vednost:

- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje (gp.mvi@gov.si)
- Predsednica Republike Slovenije (gp.uprs@predsednica-slo.si)
- Državni zbor RS (gp@dz-rs.si)
- Državni svet RS (gp@ds-rs.si)
- Varuh človekovih pravic (info@varuh-rs.si)

1.

Zagovornik priporoča članicam in članom Delovne skupine za pripravo NPVIZ, da pri pripravi predloga NPVIZ smiselno upoštevajo vse osebne okoliščine, zaradi katerih nihče ne sme biti diskriminiran, kot izhaja iz 1. člena ZVarD. Vključijo jih lahko npr. v besedilo tretjega odstavka v Uvodu.

Zagovornik podpira pripravo NPVIZ kot pomembnega strateškega dokumenta, pa tudi poglobljeno delo članic in članov Delovne skupine za pripravo NPVIZ ter prizadevanja za vključevanje strokovne javnosti in širše skupnosti v razpravo za pripravo dokumenta.

ZVarD² je krovni zakon, ki določa varstvo vsakega posameznika pred diskriminacijo, ne glede na njegove osebne okoliščine. Uporablja se tudi pri pripravi strateških dokumentov, kot je NPVIZ.

Zagovornik priporoča Delovni skupini za pripravo NPVIZ, da strateški dokument pripravi tako, da bo njegovo besedilo skladno z nacionalno protidiskriminacijsko zakonodajo.

1. člen ZVarD določa, da so pred diskriminacijo varovani vsi posamezniki z naslednjimi osebnimi okoliščinami: spol, narodnost, rasa ali etnično poreklo, jezik, vera ali prepričanje, invalidnost, starost, spolna usmerjenost, spolna identiteto in spolni izraz, družbeni položaj, premoženjsko stanje, izobrazba ali katero koli drugo osebno okoliščino.

Zagovornik priporoča, da se v besedilo tretjega odstavka v Uvodu NPVIZ smiselno vključi vse osebne okoliščine in ne zgolj nekaterih, kot je trenutno v besedilu osnutka predloga NPVIZ.³

² Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg).

Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7273>.

³ Osnutek predloga Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033, glej str. 2, tretji odstavek. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2024-02-06-objavljen-je-osnutek-predloga-nacionalnega-programa-vzgoje-in-izobrazevanja-za-obdobje-2023-2033/>.

2.

Zagovornik priporoča članicam in članom Delovne skupine za pripravo NPVIZ, da pri pripravi predloga NPVIZ upoštevajo prepoved diskriminacije in zagotavljanje enakega obravnavanja na področju vzgoje in izobraževanja, kot to določa ZVarD. Te tematike naj smiselno vključijo v vsebine poučevanja v vzgojno-izobraževalni vertikalni in usposabljanja za strokovne in vodstvene delavce v vzgoji in izobraževanju.

2. člen ZVarD zavezuje državne organe, lokalne skupnosti, nosilce javnih pooblastil ter pravne in fizične osebe, da morajo na vseh področjih oblastnega odločanja, delovanja v pravnem prometu in pri drugem svojem delovanju oziroma ravnanju zagotavljati varstvo pred diskriminacijo oziroma enako obravnavanje vseh oseb, tudi na področju vzgoje in izobraževanja. Ministrstva v skladu s tem členom za skupine oseb z določeno osebno okoliščino pripravijo predloge ukrepov na svojem delovnem področju.

14. člen ZVarD določa, da morajo državni organi, lokalne skupnosti, samoupravne narodne skupnosti in nosilci javnih pooblastil na svojem področju v okviru svojih pristojnosti ustvarjati pogoje za enako obravnavanje vseh oseb z osveščanjem in spremljanjem položaja na tem področju ter z ukrepi normativne in politične narave. Isti člen določa tudi, da morajo ministrstva pripraviti predloge ukrepov za skupine oseb z določeno osebno okoliščino.

Krovni področni Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI)⁴ v drugi alineji 2. člena kot cilj sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji določa:

»vzgojanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi«.

Zagovornik priporoča, da se v predlog NPVIZ smiselno vključi prepoved diskriminacije, varstvo pred diskriminacijo in zagotavljanje enakega obravnavanja vseh oseb na področju vzgoje in izobraževanja, kot to določata ZVarD in ZOFVI.

⁴ Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) (Ur. l. RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr., 25/17 – ZVaj, 123/21, 172/21, 207/21, 105/22 – ZZNŠPP, 141/22, 158/22 – ZDoh-2AA in 71/23). Dostopno na: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO445&d=49682-p=6&d=49681-o=2&d=49681-p=1&d=49681-s=2>.

3.

Zagovornik priporoča članicam in članom Delovne skupine za pripravo NPVIZ, da pri pripravi predloga NPVIZ smiselno upoštevajo priporočila in ugotovitve Zagovornika v postopkih ugotavljanja diskriminatornosti ravnanj, diskriminatornosti predpisov, iz priporočil ter posebnih poročil na področju vzgoje in izobraževanja.

Drugi odstavek 21. člena ZVarD določa, da Zagovornik daje priporočila državnim organom, nosilcem javnih pooblastil in drugim subjektom v zvezi z ugotovljenim položajem oseb z določeno osebno okoliščino, in sicer glede preprečevanja in odpravljanja diskriminacije ter sprejemanja posebnih in drugih ukrepov za odpravo diskriminacije.

38. člen ZVarD Zagovorniku daje pooblastilo za vlaganje zahtev za oceno ustavnosti in zakonitosti veljavnih predpisov pred Ustavnim sodiščem Republike Slovenije. Zagovornik to pristojnost izvaja tako, da pred odločitvijo o začetku postopka za oceno ustavnosti ali zakonitosti najprej opravi oceno diskriminatornosti predpisa.⁵ Tudi na podlagi ocene (ne)diskriminatornosti predpisa lahko Zagovornik izda priporočilo za spremembo predpisa.

Zagovornik je v preteklosti izdal več priporočil, v katerih je opozoril na položaj različnih skupin ljudi z določenimi osebnimi okoliščinami, ki so v procesu vzgoje in izobraževanja. V nadaljevanju so predstavljeni povzetki Zagovornikovih priporočil glede zagotavljanja pravic oseb na področju vzgoje in izobraževanja, ki naj jih Delovna skupina za pripravo NPVIZ smiselno upošteva pri pripravi NPVIZ:

- **Prilagoditev načina opravljanja mature za kandidate s posebnimi potrebami (2023)⁶**

Zagovornik je na podlagi ugotovljene diskriminacije MVI in Državnemu izpitnemu centru priporočil, naj se dijakom s posebnimi potrebami na pisnih izpiti pri maturi omogoči uporabo modre folije, če jo potrebujejo zaradi svojega zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti. Zanje je po Pravilniku o načinu izvajanja mature za kandidate s posebnimi potrebami že predvidena možnost uporabe označevalca besedila. Zagovornik je priporočil, naj se to tolmači tako, da bo pri opravljanju mature omogočena tudi uporaba prozornih barvnih folij.

- **Sprememba pravil glede spremljevalcev otrok s posebnimi potrebami na področju izobraževanja (2023)⁷**

Zagovornik je ugotovil, da so lahko otroci s posebnimi potrebami, ki pri pouku potrebujejo pomoč spremljevalca, prav zaradi neustreznosti spremljevalcev prikrajšani tudi pri izobraževanju. Za zasedbo delovnega mesta spremljevalca je zahtevani pogoj samo zaključena srednja šola, čeprav delo terja specifična znanja. Možno je tudi, da se otrok in spremljevalec ne ujameta. V takih primerih možnost zamenjave ni predvidena, kar otroku lahko povzroči nepopravljive posledice. Zagovornik je MVI v tem smislu priporočil dopolnitev Pravilnika o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami, da bi otrokom s posebnimi potrebami zagotovili enake možnosti pri pouku in šolskih dejavnostih.

⁵ Pregled Zagovornikovih ocen diskriminatornosti predpisov je dostopen na: <https://zagovornik.si/izdelki-zagovornika/ocene-diskriminatornosti-predpisov/>.

⁶ Dostopno na: <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2023/06/Priporocilo-Zagovornika-nacela-enakosti-glede-prilagoditev-nacina-opravljanja-mature-za-kandidate-s-posebnimi-potrebami.pdf>.

⁷ Dostopno na: <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2023/12/Priporocila-Zagovornika-nacela-enakosti-glede-pravic-otrok-s-posebnimi-potrebami-do-ustreznega-spremljevalca.pdf>.

- **Nedostopnost objektov vzgoje in izobraževanja, ki so v javni rabi, za ljudi z invalidnostmi (2023)⁸**

Zagovornik je v posebnem poročilu Nedostopnost objektov v javni rabi za ljudi z invalidnostmi na podlagi ocen anketirancev ugotovil, da prostori, ki bi morali biti enako dostopni vsem prebivalcem, za ljudi z invalidnostmi večinoma niso. Tudi obeti niso dobri. Od organov ali ustanov, ki delujejo na področju vzgoje in izobraževanja, je Zagovornik prejel 731 v celoti izpolnjenih anket od 1226 naslovnikov. Anketiranci so ocenili, da 37 odstotkov objektov v njihovi pristojnosti glede na določila Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) nima gradbenih prilagoditev, tehničnih več kot polovica (56 odstotkov), prilagoditev z zvočnimi ali svetlobnimi indikatorji ter pisnimi informacijami pa ne zagotavlja 89 odstotkov ustanov ali več. S področja vzgoje in izobraževanja na podlagi ocene anketirancev, ki so v celoti izpolnili anketo, ne bo imelo gradbenih prilagoditev do zakonsko določenega roka, ki je 11. decembra 2025, 33 odstotkov objektov, tehničnih ne bo imela slaba polovica (46 odstotkov), prilagoditev z zvočnimi ali svetlobnimi indikatorji ter pisnimi informacijami pa ne bo imelo približno dve tretjini (66 odstotkov) ali več objektov. V poročilu je Zagovornik izdal več priporočil za izboljšanje stanja.

- **Dostopnost srednjih šol za gibalno ovirane (2022)⁹**

Zagovornik je obravnaval primer gibalno oviranega devetošolca, ki se je želel vpisati na eno od gimnazij, vendar se zanjo nato ni odločil zaradi nedostopnosti šole za gibalno ovirane. Zagovornik je ob obravnavi tega primera ugotovil, da so podatki glede dostopnosti srednjih šol za gibalno ovirane dijake v Sloveniji pomanjkljivi. Predvsem pa, da niso vse srednje šole dostopne za gibalno ovirane dijake. V okviru priprave posebnega poročila o dostopnosti srednjih šol za gibalno ovirane je Zagovornik zbral informacije o fizični, prostorski oziroma arhitektonski dostopnosti srednjih šol. Zagovornik je na podlagi posebnega poročila Vladi RS priporočil, da zagotovi potrebna sredstva za financiranje investicijsko vzdrževalnih del na objektih in opremi srednjih šol z namenom zagotavljanja in izboljšanja dostopnosti. Vse srednje šole morajo biti po 38. členu Zakona o izenačevanju možnosti invalidov polno dostopne do konca leta 2025. Zagovornik je Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport poslal priporočilo glede dostopnosti srednjih šol za gibalno ovirane.¹⁰ Pristojno ministrstvo se je na priporočila učinkovito odzvalo. Zato to temo Zagovornik navaja na tem mestu iz sistemskih razlogov.

- **Položaj gluhih v izobraževalnem sistemu (2021)¹¹**

Zagovornik je s posebnim poročilom opozoril, da so osebe z gluhoto pri uresničevanju pravice do izobrazbe v slabšem položaju. To izhaja tudi iz podatkov o izobraženosti: leta 2011 je imel le en odstotek gluhih visokošolsko izobrazbo, med vsemi prebivalci Slovenije pa je bilo visokošolsko izobraženih 17 odstotkov prebivalcev. Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport je priporočil, naj vsem gluhim omogoči, da se naučijo slovenskega znakovnega jezika, zagotovi enakovredne standarde izobraževanj gluhih in pravico do tolmača razširi tako, da bodo učenci in dijaki storitev prejeli v obsegu, kot jo potrebujejo.

⁸ Dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki-zagovornika/posebna-porocila/>.

⁹ Dostopno na: <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2022/08/Priporocilo-Zagovornika-nacela-enakosti-Vladi-RS-glede-dostopnosti-srednjih-sol-za-gibalno-ovirane.pdf>.

¹⁰ <https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-zagovornika-nacela-enakosti-glede-dostopnosti-srednjih-sol-za-gibalno-ovirane/>.

¹¹ Dostopno na: <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2022/08/Polozaj-gluhih-v-izobrazevalnem-sistemu-osebno-porocilo.pdf>.

- **Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2021)**¹²

Zagovornik je Odboru Državnega zbora RS za izobraževanje, znanost, šport in mladino priporočil, da se v okviru obravnave predloga novele zakona doseže čim širše soglasje med vsemi deležniki, predvsem s tistimi, ki se vsakodnevno srečujejo z izzivi otrok s posebnimi potrebami v okviru izobraževalnega procesa, in širše. Zagovornik je priporočil tudi, da odbor sprejme rešitve, ki bodo v največji možni meri odgovorile na najbolj pereče praktične izzive, s katerimi se vsi otroci s posebnimi potrebami soočajo v izobraževanju.

- **Osnutek Nacionalnega programa ukrepov za Rome za obdobje 2021–2030 (2021)**¹³

Zagovornik je Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) kot enemu od pripravljavcev Nacionalnega programa ukrepov za Rome za obdobje 2021–2030 priporočil, naj doda ukrepe za izboljšanje spoštovanja pravic, splošnega življenjskega standarda in vključenosti pripadnikov romske skupnosti v družbo v primerjavi s celotnim prebivalstvom na področju vzgoje in izobraževanja. Opozoril je na pomanjkanje ukrepov za zmanjšanje deleža romskih otrok v šolah s prilagojenim in posebnim programom ter ukrepov za spopadanje z visokimi stopnjami osipništva med mladimi pripadniki romske skupnosti. Na te so opozorili tudi mednarodni nadzorni mehanizmi za človekove pravice. Predlagal je ukrepe za poučevanje romskega jezika in kulture na vseh ravneh izobraževanja.

- **Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami (2020)**¹⁴

Zagovornik je predlagatelju zakona priporočil vključitev načela nediskriminacije v zakonsko besedilo. Izpostavil je potrebo po zapisu pravice otrok in mladostnikov do obveščeniosti, do izjave in do posvetovanja v procesih odločanja (pravica biti slišan). Opozoril je tudi na vprašanje pomanjkljive ureditve zbiranja in obdelave podatkov o enakosti, v tem primeru po narodnosti ali etničnem poreklu.

- **Povzetek poročila Sveta Evrope »Varni v šoli: odziv izobraževalnega sektorja na nasilje zaradi spolne usmerjenosti, spolne identitete oz. spolnega izraza ali spolnih značilnosti v Evropi« (2019)**¹⁵

Zagovornik je leta 2019 poslal Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport povzetek poročila Sveta Evrope »Varni v šoli: odziv izobraževalnega sektorja na nasilje zaradi spolne usmerjenosti, spolne identitete oz. spolnega izraza ali spolnih značilnosti v Evropi«. O nasilju v šoli je poročalo 43 odstotkov učencev oz. študentov LGBTI v Sloveniji. Zagovornik je priporočil ministrstvu, naj upošteva podatke pri pripravi sistemskih ukrepov za preprečevanje nasilja nad šolajočimi zaradi spolne usmerjenosti, spolne identitete oz. spolnega izraza ali spolnih značilnosti.

¹² Dostopno na: <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2022/05/Priporocilo-glede-Predloga-zakona-o-spremembi-Zakona-o-usmerjanju-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>.

¹³ Glej str. 8. In 9. Dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-glede-osnutka-nacionalnega-programa-ukrepov-za-rome-za-obdobje-2021-2030/>.

¹⁴ Dostopno na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-zagovornik-nacela-enakosti-na-predlog-zakona-o-obravnavi-otrok-in-mladostnikov-s-custvenimi-in-vedenjskimi-tezavami-in-motnjami/>.

¹⁵ Svet Evrope (2028). Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/expression or sex characteristics in Europe. Dostopno na: <https://rm.coe.int/prems-125718-gbr-2575-safe-at-school-a4-web/16809024f5>.

Zagovornik priporoča članicam in članom Delovne skupine za pripravo NPVIZ, da pri pripravi predloga NPVIZ smiselno upoštevajo priporočila mednarodnih nadzornih mehanizmov za varstvo človekovih pravic na področju vzgoje in izobraževanja.

Republika Slovenije je podpisnica več mednarodnih pogodb, ki določajo pravice ljudi na področju vzgoje in izobraževanja. Mednarodni nadzorni mehanizmi za varstvo človekovih pravic, ki spremljajo izvajanje zavez iz mednarodnih pogodb, so na tem področju priporočili naši državi dosledno izvrševanje zavez iz pogodb. Pri pripravi strateških političnih dokumentov, kot je NPVIZ, je treba upoštevati tudi priporočila mednarodnih nadzornih mehanizmov in jih v največji meri vključiti v tovrstne strateške dokumente. Tudi ti so zagotovilo za dosledno spoštovanje pravic otrok, mladih in odraslih v vzgoji in izobraževanju.

Zagovornik priporoča, da se v predlog NPVIZ vključi ukrepe za ozaveščanje in spremljanje položaja različnih skupin ljudi, ki so vključeni v proces vzgoje in izobraževanja, kjer raziskave kažejo na izobrazbeno vrzel v primerjavi s celotnim prebivalstvom. ali druge izzive v pedagoškem procesu (npr. otroci in mladi s posebnimi potrebami oz. invalidnostmi, otroci in mladi LGBTIQ, otroci in mladi s priseljenkim ozadjem, otroci, katerih slovenščina ni materni jezik, romski otroci in mladi, pripadniki verskih skupnosti, otroci in mladi, ki so v slabšem gmotnem položaju oziroma imajo večje tveganje za revščino, otroci in mladi, pripadniki italijanske in madžarske narodnostne skupnosti).¹⁶

Zato so v nadaljevanju navedena nekatera priporočila nadzornih mehanizmov po posameznih mednarodnih pogodbah glede ciljnih skupin v vzgoji in izobraževanju, kjer je še prostor za izboljšave. Predstavljene so tudi presečne horizontalne teme, na katere opozarjajo nadzorni mehanizmi.

Otroci z invalidnostmi

Odbor za pravice oseb z invalidnostmi pri Združenih narodih je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve Odbora OZN za pravice oseb z invalidnostmi glede uvodnega poročila Slovenije o izvajanju Konvencije o pravicah invalidov (MKPI) iz leta 2018 v 40. odstavku priporočil državi, naj »sprejme strategijo in akcijski načrt z jasnim časovnim okvirom za izvajanje vključujočega izobraževanja na vseh ravneh za vse otroke z invalidnostmi ter vzpostavi tudi celovit sistem spremljanja, da oceni napredek vključujočega izobraževanja«. Priporočil je »okrepitev zmogljivosti šol, ki izvajajo vključujoče izobraževanje, z zagotavljanjem usposabljanja učiteljev za vključujoče izobraževanje, prilagoditev izobraževalnih programov in učnih metod. Država pogodbenica naj izboljša kakovost podpore pri izobraževanju, ko zagotavlja individualni način dela z otroki z invalidnostmi in krepitev njihovih sposobnosti«. Odbor je priporočil tudi, naj država zagotovi osebam z invalidnostmi vseživljenjsko učenje, pri čemer naj zagotovi dostopnost vseh zavodov terciarnega izobraževanja in njihovo razumno prilagoditev, vključno s poklicnimi in visokimi šolami.¹⁷

¹⁶ Glej npr. Education at a Glance 2021 : OECD Indicators: Slovenia. Dostopno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e7ee86cb-en/index.html?itemId=/content/component/e7ee86cb-en>.

¹⁷ Glej »Sklepne ugotovitve Odbora OZN za pravice oseb z invalidnostmi glede uvodnega poročila Slovenije o izvajanju Konvencije o pravicah invalidov (MKPI)«, sprejete na 386. seji 5. marca 2018 (CRPD/C/SVN/CO/1). Besedilo je v slovenskem jeziku dostopno v »Rednem letnem poročilu Zagovornika načela enakosti za leto 2018«, str. 2019 in naslednje; <https://zagovornik.si/wp-content/uploads/2022/08/Redno-letno-porocilo-2018.pdf>.

Odbor za otrokove pravice pri Združenih narodih je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije iz leta 2013 v 51. točki državi priporočil, da zagotovi, da bodo otroci z invalidnostmi »polno uživali svoje pravice v skladu s konvencijo, še zlasti pravico do zdravja, izobrazbe in ustreznih ravni življenja«. Odbor državo spodbuja, da dodeli potrebna sredstva, da bi vsem otrokom z invalidnostmi »zagotovila dostop do izobraževanja«. ¹⁸

Deklice, dekleta in ženske z invalidnostmi

Odbor za odpravo diskriminacije žensk pri Združenih narodih v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o sedmem periodičnem poročilu Slovenije iz leta 2023 v 36. točki državi priporočil, naj okrepi dostop žensk in deklet z invalidnostmi »do vključujočega izobraževanja na vseh ravneh«. Odbor je v 50. točki priporočil državi, naj zagotovi, da imajo vse ženske in dekleta z invalidnostmi dostop do vključujočega izobraževanja. ¹⁹

Romski otroci

Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice pri Združenih narodih v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve glede drugega periodičnega poročila Slovenije iz leta 2014 v 27. točki državo pozval, naj »okrepi izvajanje obstoječih ukrepov in zanje dodeljene vire ter sprejme druge učinkovite in z viri ustrezno podprte ukrepe, katerih cilj je vključevanje romskih otrok v predšolske ustanove, končanje segregacije v šoli in manjšanje šolskega osipa, vključno z izboljšanjem dostopa do in kakovosti izobraževanja za Rome. ²⁰

Odbor za otrokove pravice pri Združenih narodih je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije iz leta 2013 v 25. točki priporočil državi, da »zagotovi, da bodo vsi otroci v državi pogodbenici uživali enake pravice, ki jim pripadajo v skladu s konvencijo, in da v ta namen nadaljuje začete ukrepe in sprejme druge potrebne ukrepe za zagotovitev učinkovite odprave vseh oblik diskriminacije otrok romskega izvora, zlasti dostopa do ustreznega prebivališča, pitne vode in izobraževanja«. Odbor je državi priporočil tudi, da »uvede trajnostno naravnano javno izobraževanje in programe ozaveščanja za otroke, družine in skupnosti o škodljivih učinkih razlikovanja na otroke. Omenjene dejavnosti so potrebne zaradi spreminjanja vsesplošnega odnosa do romske skupnosti in razvijanja večje občutljivosti družbe za večkulturne skupnosti«. Odbor je v 61. točki priporočil državi, naj oblikuje dobro financirane razvojne programe za zgodnje otroštvo ob uporabi holističnega pristopa za zadovoljevanje vseh potreb otrok do petega leta starosti in ob namenjanju pozornosti najranjlivejšim skupinam otrok, ki vključujejo tudi romske otroke«. Državi je priporočil tudi, da naj dodeli več sredstev »z namenom doseči višji vpis romskih otrok v predšolske izobraževalne ustanove in vključitev v redno izobraževanje. Odbor je državi priporočil, naj »sistematično izvaja in spremlja vključevanje romskih pomočnikov in romskih predšolskih izobraževalnih projektov na vseh šolah države pogodbenice. To naj vključuje tudi zagotavljanje okrepljene človeške, tehnične in finančne podpore zaradi omogočanja pomoči vsem zadevnim otrokom v državi pogodbenici in bistvenega dviga ravni uspešnosti romskih otrok v šolah ter zmanjšanja stopnje osipa na vseh šolskih ravneh«. V zvezi s šolskimi učbeniki je Odbor priporočil še, da se v njih »odpravi vse predsodke v zvezi z Romi in sprejme ukrepe za razvijanje kulture strpnosti in večkulturnosti v šolah«. ²¹

¹⁸ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralala/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/212cdbcc79/Sklepne-ugotovitve-k-tretjemu-in-cetrtemu-porocilu-Slovenije-o-izvajanju-Konvencije-o-otrokovih-pravicah.pdf>.

¹⁹ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/Dokumenti/multilateralala/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/Sklepne-ugotovitve-k-sedmemu-porocilu.docx>.

²⁰ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralala/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/8ddcd1eeda/Sklepne-ugotovitve-za-drugo-porocilo-Slovenije-o-izvajanju-MPESKP.pdf>.

²¹ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralala/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/212cdbcc79/Sklepne-ugotovitve-k-tretjemu-in-cetrtemu-porocilu-Slovenije-o-izvajanju-Konvencije-o-otrokovih-pravicah.pdf>.

Odbor za odpravo rasne diskriminacije pri Svetu Evrope je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o osmem do enajstem periodičnem poročilu Slovenije iz leta 2015 v 6. točki zapisal, da je zaskrbljen, saj se je »vključenost Romov v izobraževalni proces kljub ukrepom na področju izobraževanja romskih otrok znižala, osip pa zvišal, zlasti med deklicami«. Odbor je priporočil državi pogodbenici, da bi morala »nadaljevati s sprejemanjem ukrepov, ki naj vsem Romom omogočijo dejanski dostop do kakovostnega izobraževanja na vseh ravneh«. ²²

Komisar Sveta Evrope za človekove pravice je v svojem poročilu po obisku Slovenije v letu 2017 zapisal, da je zaskrbljujoč podatek, da je bilo v šolskem letu 2015/16 v šolah za otroke s posebnimi potrebami vpisanih 10 odstotkov vseh šoloobveznih romskih otrok v primerjavi z le 1,5 odstotkom vseh šoloobveznih otrok. Komisar je pozval oblasti, da s posebnimi ukrepi uredijo problem nesorazmerno velikega deleža romskih otrok v šolah za otroke s posebnimi potrebami, kar v družbi vzpodbuja diskriminacijo in izključenost. ²³

Odbor ministrov o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih pri Svetu Evrope je v zadnjem poročilu Priporočila Odbora ministrov državam članicam o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih v Sloveniji iz leta 2020 v 2. točki priporočil državi, da »prednostno razvije poučevanje romskega jezika in kulture na vseh ustreznih ravneh«. ²⁴

Svetovalni odbor o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin pri Svetu Evrope je v petem poročilu o Sloveniji iz leta 2022 glede učinkovitega dostopa do izobraževanja Romov v 7. točki zapisal: »Organi so sprejeli ukrepe za povečanje vpisa romskih otrok v predšolsko vzgojo. Vendar pa je vključenost Romov v vrtce še vedno nižja kot v povprečnem prebivalstvu«. V 17. točki je Svetovalni odbor pozval pristojne organe, naj »si v sodelovanju s predstavniki romske narodne manjšine in družinami še bolj prizadevajo za večjo vključenost romskih otrok v predšolsko vzgojo v splošnem izobraževanju«. ²⁵

Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti pri Svetu Evrope je v svojem poročilu za Slovenijo iz leta 2019 v 78. točki priporočila, da bi morali organi oblasti »v okviru nacionalnega programa ukrepov za Rome za obdobje 2017–2021 zagotoviti tudi hitro izvedbo posebnih ukrepov na področju izobraževanja«. ²⁶

Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) je v poročilu o mladih v Sloveniji iz leta 2021 priporočila razvoj celovitega pristopa za spoprijemanje z visokimi stopnjami osipništva med mladimi pripadniki romske skupnosti z uvedbo ukrepov za zmanjšanje osipa in za dvig njihove izobrazbene ravni, pa tudi ukrepov za razvoj mentorstva, vajeništva in usposabljanja na delovnem mestu v sodelovanju z organizacijami delavcev in delodajalcev. ²⁷

²² Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/0501ffb838/Sklepne-ugotovitve-za-osmo-do-enajsto-porocilo.pdf>.

²³ Report by Nils Muiznieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his Visit to Slovenia from 20 to 23 March 2017 z dne 11.07.2017, Dostopno na: <https://rm.coe.int/report-on-the-visit-to-slovenia-from-20-to-23-march-2017-by-nils-muizn/1680730405>. Točka 95, str. 22.

²⁴ Priporočilo CM/RecChL(2020)2 Odbora ministrov državam članicam o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih v Sloveniji 23. 9. 2020, dostopno na: <https://rm.coe.int/sloveniadmrec5-si/1680a0c597>.

²⁵ Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/5-mnenje-OKVNM/5.-Mnenje-o-izvajanju-OKVNM_slo.pdf.

²⁶ Dostopno na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-slovenia-slovenian-translation-/168094caff>.

²⁷ OECD Investing in Youth: Slovenia (2021), Dostopno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c3df2833-en/index.html?itemId=/content/publication/c3df2833-en>.

Romske deklice, dekleta in ženske

Odbor za otrokove pravice pri Združenih narodih je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije iz leta 2013 v 48. točki državi priporočil, naj »spodbuja dostop romskih žensk do izobraževanja«, vključno z zagotavljanjem štipendij, ki »bi zadržale romska dekleta v izobraževalnem sistemu«. ²⁸

Deklice, dekleta in ženske

Odbor za odpravo diskriminacije žensk pri Združenih narodih v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o sedmem periodičnem poročilu Slovenije iz leta 2023 v 36. točki državi priporočil, naj »spodbuja netradicionalne izobraževalne izbire in poklicne poti žensk in deklet, zlasti na področju znanosti, tehnologije in inženirstva ter informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT), tudi s posebnimi štipendijami in spremenjenimi zahtevami za vpis«. Odbor je priporočil, naj država v šolske učne načrte na vseh ravneh izobraževanja »vključi izobraževanje o spolnem in reproduktivnem zdravju in pravicah, ki upošteva spol in je starosti primerno in dostopno, vključno z odgovornim spolnim vedenjem, sodobnimi kontracepcijskimi sredstvi in preprečevanjem spolno prenosljivih bolezni«. ²⁹

Otroci in mladi, pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti

Svetovalni odbor o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin pri Svetu Evrope je v petem poročilu Slovenije iz leta 2022 v 8. točki zapisal, da se madžarski jezik »poučuje pri dvojezičnem pouku skupaj s slovenščino. Soglasje je, da je treba ta izobraževalni model izboljšati, med drugim z usposabljanjem učiteljev, ki so sposobni poučevati v madžarskem jeziku«. V 18. točki je pozval pristojne organe, naj »zagotovijo ustrezno usposabljanje učiteljev za poučevanje v madžarskem jeziku«. ³⁰

Otroci, ki pripadajo t. i. manjšinskim etničnim skupnostim

Odbor za otrokove pravice pri Združenih narodih je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije iz leta 2013 v 61. točki priporočil državi, naj »razvije resnično vključujoč izobraževalni sistem, ki bo prijazen otrokom iz vseh manjšinskih skupnosti«. Odbor je v 68. točki pozval državo, da »sprejme vse učinkovite ukrepe za zmanjšanje razlik glede uživanja pravic otrok iz manjšinskih skupin, zlasti romskih otrok, in otrok večinskega prebivalstva na vseh področjih, ki jih zajema konvencija, in da posebno pozornost nameni standardom, ki veljajo za raven življenja, zdravje in izobraževanje«. ³¹

Posebni poročevalec za manjšine pri Združenih narodih je v zadnjem Poročilu o obisku v Sloveniji iz leta 2019 v 66. b) točki priporočil državi, naj zagotovi zakonodajo, v kateri bodo določbe o izobraževanju v maternem jeziku manjšin, ali vsaj pouk v jezikih manjšin, kjer je to mogoče. ³²

²⁸ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralala/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/212cdbcc79/Sklepne-ugotovitve-k-tretjemu-in-cetrtemu-porocilu-Slovenije-o-izvajanju-Konvencije-o-otrokovih-pravicah.pdf>.

²⁹ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/Dokumenti/multilateralala/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/Sklepne-ugotovitve-k-sedmemu-porocilu.docx>.

³⁰ Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/5-mnenje-OKVNM/5.-Mnenje-o-izvajanju-OKVNM_slo.pdf.

³¹ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateralala/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/212cdbcc79/Sklepne-ugotovitve-k-tretjemu-in-cetrtemu-porocilu-Slovenije-o-izvajanju-Konvencije-o-otrokovih-pravicah.pdf>.

³² Dostopno na: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc4064add1-visit-slovenia-report-special-rapporteur-minority-issues>.

Odbor ministrov o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih pri Svetu Evrope je v zadnjem Poročilu Odbora ministrov državam članicam o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih v Sloveniji iz leta 2020 v 3. točki priporočil državi, da v okviru splošnega izobraževanja »prednostno okrepi ukrepe za ozaveščanje javnosti o regionalnih ali manjšinskih jezikih«. ³³

Svetovalni odbor o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin pri Svetu Evrope je v svojem Petem mnenju o Sloveniji iz leta 2022 v 3. točki zapisal, da je potreben »celovit pristop k spodbujanju medkulturnega dialoga, zlasti na področju izobraževanja (učni načrti, usposabljanje učiteljev in učna gradiva), kulture in medijev. V splošnem izobraževanju in širši družbi bi bilo treba zagotoviti več informacij o manjšinskih skupnostih v Sloveniji ter njihovi zgodovini, kulturi in prispevku k družbi«. V 13. točki je pozval pristojne organe, naj »spodbujajo ozaveščenost, spoštovanje in razumevanje v zvezi z vsemi manjšinskimi skupnostmi, med drugim s pregledom učnih načrtov, usposabljanjem učiteljev, izobraževalnim gradivom«. V 18. točki jih je pozval tudi, da naj »uvedejo poučevanje v hrvaščini, nemščini in srbščini kot manjšinskih jezikov ali poučevanje hrvaščine, nemščine in srbščine kot manjšinskih jezikov ter se posvetujejo s predstavniki drugih novih narodnih skupnosti o njihovih potrebah glede izobraževanja v manjšinskih jezikih«. ³⁴

Otroci in mladi LGBTIQ

V izjavi iz leta 2019 sta **neodvisni strokovnjak za zaščito pred nasiljem in diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete ter posebna poročevalka o pravicah do izobraževanja pri Združenih narodih** poudarila, da je vključevanje ljudi LGBT v izobraževalni proces izrednega pomena, da »nikogar ne pustimo zadaj«. LGBT učenci, dijaki in študenti se soočajo z zbadanjem, zmerjanjem in javnim posmehovanjem, govoricami, ustrahovanjem, nadlegovanjem, udarci, krajo ali poškodovanjem stvari, nespodobnimi zapisi in grafiti, socialno izolacijo, spletnim ustrahovanjem, fizičnimi in spolnimi napadi ter celo z grožnjami s smrtjo. Vse to se dogaja v razredih, na igriščih, straniščih in garderobah, na poti v šolo in iz nje, pa tudi na spletu. ³⁵

Zbiranje razčlenjenih podatkov

Odbor za otrokove pravice pri Združenih narodih je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije iz leta 2013 v 17. točki pozval državo, da »si še naprej prizadeva za ureditev celovite zbirke podatkov o otrocih, in da uvede kazalnike v zvezi s pravicami otrok, na podlagi katerih bi bilo mogoče analizirati in oceniti napredek pri uveljavljanju pravic otrok. Podatki bi morali biti razčlenjeni po starosti, spolu, geografski lokaciji, narodnosti, migrantskem statusu in družbenoekonomskem ozadju, kar bi omogočilo določiti celovit položaj otrok in bi bilo vodilo pri oblikovanju ustreznih programov«. ³⁶

³³ Priporočilo CM/RecChL(2020)2 Odbora ministrov državam članicam o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih v Sloveniji 23. 9. 2020, dostopno na: <https://rm.coe.int/sloveniadmrec5-si/1680a0c597>.

³⁴ Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/5-mnenje-OKVNM/5.-Mnenje-o-izvajanju-OKVNM_slo.pdf.

³⁵ Dostopno na: <https://www.ohchr.org/en/statements/2019/10/inclusion-lgbt-people-education-settings-paramount-importance-leaving-no-one>.

³⁶ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/212cdbcc79/Sklepne-ugotovitve-k-tretjemu-in-cetrtemu-porocilu-Slovenije-o-izvajanju-Konvencije-o-otrokovih-pravicah.pdf>.

Odbor za odpravo diskriminacije žensk pri Združenih narodih v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o sedmem periodičnem poročilu Slovenije iz leta 2023 v 36. točki priporočil, naj država »v naslednje redno poročilo vključi razčlenjene podatke o vpisu v šolo, o stopnjah dokončanja in osipa ter dostopu do univerzitetnega izobraževanja« žensk in deklet z invalidnostmi.³⁷

Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti pri Svetu Evrope je v svojem poročilu za Slovenijo iz leta 2019 v 28. točki priporočila, da bi morali organi oblasti »poskrbeti za zbiranje razčlenjenih podatkov skladno s 16. členom Zakona o varstvu pred diskriminacijo za namen boja proti sovražnemu govoru in rasni diskriminaciji ter zagotoviti, da se takšno zbiranje v vseh primerih izvaja ob doslednem upoštevanju načela zaupnosti«.³⁸

Preprečevanje sovražnega govora

UNESCO in Urad Združenih narodov za preprečevanje genocida in odgovornost za zaščito sta leta 2023 izdala priročnik za preprečevanje sovražnega govora z izobraževanjem (»Addressing hate speech through education«) za oblikovalce politik in učitelje. V njem sta pozvala vzgojno-izobraževalni sektor, da razišče pojave sovražnega govora (tudi na spletu) in oblikuje praktična priporočila za krepitev izobraževalnih sistemov za preprečevanje sovražnega govora.³⁹

UNESCO je letošnji mednarodni dan izobraževanja (24. januar 2024) posvetil preprečevanju sovražnega govora. Izpostavil je, da imajo pri tem ključno vlogo izobraževanje in učitelji, saj da se je sovražni govor v zadnjih letih močno razširil z uporabo družbenih medijev in je škodljiv za družbo.⁴⁰

Svetovalni odbor o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin pri Svetu Evrope je v svojem Petem mnenju o Sloveniji iz leta 2022 v 110. točki pozval pristojne organe, naj »se borijo proti stereotipom in predsodkom o manjšinskih skupnostih, ki so izpostavljene sovražnemu govoru, tudi s kampanjami ozaveščanja za posamezne skupnosti«.⁴¹

Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti pri Svetu Evrope je v svojem poročilu za Slovenijo v letu 2019 v 40. točki priporočila organom oblasti »izvedbo ocene preteklih pobud za preprečevanje sovražnega govora z namenom nadgradnje trenutnih prizadevanj in razširitve dobrih praks, zlasti na področju medijev in šolstva«.⁴²

Izobraževanje o človekovih pravicah

Odbor za otrokove pravice pri Združenih narodih je v zadnjem poročilu Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije iz leta 2013 v 63. točki državi priporočil, da naj ob hkratnem nadaljevanju sodelovanja s civilno družbo »prevzame poglobljeno odgovornost za izvajanje izobraževanja o človekovih in zlasti otrokovih pravicah na šolah. Državo pogodbenico se spodbuja, da pri tem zagotovi precejšnjo tehnično in finančno podporo civilni družbi ter ji tako omogoči sistematično izvajanje izobraževanja o otrokovih pravicah na šolah.

³⁷ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/Dokumenti/multilateral/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/Sklepne-ugotovitve-k-sedmemu-porocilu.docx>.

³⁸ Dostopno na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-slovenia-slovenian-translation-/168094caff>.

³⁹ Addressing hate speech through education (2023). Dostopno na: <https://www.un.org/en/genocideprevention/countering-through-education.shtml>.

⁴⁰ International Day of Education 2024 to countering hate speech, dostopno na: <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-dedicates-international-day-education-2024-countering-hate-speech>.

⁴¹ Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/5-mnenje-OKVNM/5.-Mnenje-o-izvajanju-OKVNM_slo.pdf.

⁴² Dostopno na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-slovenia-slovenian-translation-/168094caff>.

Priporoča tudi, da država pogodbenica preuči oblikovanje nacionalnega akcijskega načrta za izobraževanje o človekovih pravicah, kot je to priporočeno v Svetovnem programu za izobraževanje o človekovih pravicah«. ⁴³

⁴³ Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/212cdbcc79/Sklepne-ugotovitve-k-tretjemu-in-cetrtemu-porocilu-Slovenije-o-izvajanju-Konvencije-o-otrokovih-pravicah.pdf>.